

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «СІРИК ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF SIRYK v. UKRAINE)**

(Заява № 6428/07)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

31 березня 2011 року

ОСТАТОЧНЕ

30/06/2011

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Сірик проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Дін Шпільманн (Dean Spielmann), *Голова*,

Елізабет Фура (Elisabet Fura),

Карел Юнгвірт (Karel Jungwiert),

Бошт'ян М. Зупанчіч (Bostjan M. Zupancic),

Марк Віллігер (Mark Villiger),

Ганна Юдківська (Ganna Yudkivska),

Ангеліка Нусбергер (Angelika Nußberger), *судді*,

а також Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek), *Секретар секції*, після обговорення за зачиненими дверима 8 березня 2011 року постановляє таке рішення, що було ухвалено в той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу розпочато за заявою (№ 6428/07), яку 23 січня 2007 року подала до Суду проти України громадянка України Надія Юріївна Сірик (далі — заявниця) на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція).

2. Заявницю представляла пані Г. Степаненко — юрист, яка практикує в м. Києві. Уряд України (далі — Уряд) представляв його Уповноважений — пан Ю. Зайцев з Міністерства юстиції.

3. 5 жовтня 2009 року Голова п'ятої секції вирішив повідомити Уряд про заяву. Було також вирішено питання щодо суті та прийнятності заяви розглянути одночасно (пункт 1 статті 29 Конвенції).

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

4. Заявниця народилася у 1959 році та мешкає у м. Ірпіні.

5. 23 березня 2005 року заявниця надіслала до Державної податкової адміністрації України листа, в якому скаржилася на те, що керівництво Національної академії державної податкової служби України (далі — Академія), яка підпорядковується Державній податковій адміністрації України, де навчався її син до його відрахування у 2004 році, займається протиправною та корупційною діяльністю.

6. У відповідних частинах листа написано:

«Звертаюся до Вас з приводу реального стану справ в Академії... Йтиметься про кричуще несправедливе ставлення до студентів юридичного факультету, очолюваного С., до батьків студентів за цілковитої підтримки ... ректора Академії М.

Причиною мого звернення став телевізійний репортаж, показаний ... 22 березня 2005 року, про зорганізовану самим М. акцію протесту студентів, що виступали проти звільнення з посади ректора Академії. Дуже сподіваюся, що мій лист зможе вплинути на перебіг подій.

Мій син, Сірик Ярослав, який успішно та самостійно вступив до АДПСУ на юридичний факультет, був відрахований. Мені навіть не могло спасти на думку, що у державному освітньому закладі можуть застосовуватися методи, про які йтиметься далі...

<...> Початок занять мій син пропустив внаслідок тяжкого інфекційного захворювання... Надалі мене викликали [до деканату юридичного факультету], та під час приватної бесіди С. заявила мені, що такі, як мій син, на її факультеті на звичайних підставах навчатися не будуть, що, якщо я не хочу мати проблем із завершенням навчання, я повинна буду погодитися на додаткові фінансові умови, а саме: за кожний екзамен сплачувати їй по 200 у. о., а за кожен залік — по 50 у. о. Після моєї категоричної відмови почалися мої ... «ходіння по муках».

Два-три рази на тиждень мене викликали до деканату [юридичного факультету] для численних з'ясування стосунків, однією з перших стала перевірка медичних документів [мого сина]... Педагоги кричали на мене, обзивали аферисткою та ін. ...

Унаслідок пропуску занять через хворобу ... і постійних нервових з'ясування стосунків з деканом і заступником декана ... син не мав нормальних умов для навчання... Коли я намагалася увійти у кабінет С. для розмови з цього приводу, вона ... просто ... виштовхала мене з кабінету...

І я написала докладну скаргу ректору [Академії]... (копія додається). ...ректор розпорядився надати синові додатковий час для здачі зимової сесії..., а далі почалося ще більше свавілля: викладачі просто отримували від С. і Б. [заступник декана] категоричні вказівки не приймати у мого сина екзаменів... Ці вказівки виконувалися неухильно, оскільки кадровий склад Академії ... підбирався за принципом особистої відданості керівництву або залежності від керівництва: численні родичі... близькі знайомі... вчорашні студенти..., про знання, кваліфікацію, та досвід роботи яких немає і мови. На іншу роботу їм влаштуватися досить важко, отже вони готові виконати будь-які вказівки, будь-які бажання керівництва...

С. і Б. до такої міри знахабніли, що переговори про позадоговірні виплати [за навчання мого сина] проводили зі мною у кабінеті С. вдвох. У нормальній цивілізованій країні [люди] вже давно зіставили б доходи держслужбовців і рівень їхнього життя. На яку зарплатню декана факультету С. щоденно змінює ексклюзивне імпортне вбрання та діаманти?!

Ось яке хамство, здирство та знущання витерпіла я протягом навчального року у державному закладі, заплативши за договором чималі гроші. Найстрашнішою річчю в цій історії є те, що наш випадок є непоодиноким...

Одночасно з нашою історією ... більше двадцяти осіб були просто викинуті з Академії за нашою ж схемою. ...викладачі отримували вказівку від декана або заступника декана у категоричній формі не приймати у певного студента екзамен...

Весь процес умисного відрахування одних і прийому інших [студентів] на контрактній основі — це продумана керівництвом факультету та Академії система викачування грошей з батьків...

Усі дії С., узгоджені з М., свідчать про [їхню] юридичну неграмотність і грубе перевищення службових повноважень, але стара влада щедро оцінила

її «заслуги», присвоївши С. звання Заслуженого юриста..., а в Академії ректор підвищив її по службі до посади Першого проректора [Академії].

Я сподівалася, що нова влада поступово у всьому розбереться, але [такі люди як С. та М] ... відмінно себе почувають за будь-якого режиму.

На додаток до викладених мною порушень, дуже прошу розібратися у такому:

1. На які цілі в АДПСУ витрачаються бюджетні кошти та наші батьківські гроші?...

— чому ректор ... Академії, маючи дорогий «Мерседес», придбаває додатково «Ауді» А8 за 800 тисяч гривень?!

— на які кошти та у зв'язку з якою необхідністю М. і С. постійно роз'їжджають по закордонних відрядженнях?

— на які доходи держслужбовця С. щоденно змінює коштовне імпортне вбрання та діаманти?

— яким чином С., отримавши освіту в АДПСУ, так швидко захистила докторську дисертацію...

— яку користь АДПСУ приносять фірмочки брата та сестри М.?

— на якій підставі наприкінці 2004 року ... працівникам Академії видали по два посадових оклади?

Що стосується поведінки зазначених осіб під час виборів [Президента України 2004 року] ... М... та С... не пускали на мітинги на підтримку Ющенка студентів... Студентів змушували ... голосувати в Академії під наглядом викладачів... За розповідями батьків абітурієнтів, протягом літньої вступної кампанії М. не йшов на жодні фінансові поступки, відкрито заявляючи, що збирає гроші на вибори...

Єдине, чого я хочу спробувати добитися: нехай мій лист допоможе поновленню справедливості у нашому маленькому Ірпінському регіоні...»

7. У квітні 2005 року С., яка була у той час першим проректором Академії, звернулася до Києво-Святошинського районного суду з позовом до заявниці про захист честі та гідності.

8. С. стверджувала, що листом від 23 березня 2005 року заявниця поширила неправдиві твердження про неї, які зашкодили її честі та гідності, та просила суд зобов'язати заявницю спростувати свої заяви. С. також вимагала відшкодування моральної шкоди.

9. Заявниця, у свою чергу, стверджувала, що інформація в оскаржуваному листі ґрунтувалася на фактах, деякі з яких могли підтвердити свідки. Вона також доводила, що її заяви були здебільшого оціночними судженнями, за які відповідно до статті 47 Закону України «Про інформацію» її не може бути притягнуто до відповідальності. Посилаючись на судові рішення у подібних, за її словами, справах про захист честі, гідності та ділової репутації, заявниця також стверджувала, що своїм листом від 23 березня 2005 року вона просто проінформувала органи вищого рівня про порушення в Академії та не поширювала відомості про С. у розумінні статті 277 Цивільного кодексу України 2003 року.

10. У своєму листі від 29 квітня 2005 року заявниця просила Голову Верховного Суду України передати справу на розгляд районного суду в м. Києві, заявляючи, що чоловік С. працює суддею Ірпінського

міського суду Київської області та може вплинути на результат провадження у Києво-Святошинському районному суді. У своєму листі від 3 червня 2005 року заступник Голови Верховного Суду повідомив заявницю про те, що її клопотання було відхилено як безпідставне.

11. 25 червня 2005 року Києво-Святошинський районний суд на підставі статей 277 і 280 Цивільного кодексу України 2003 року частково задовольнив позовні вимоги С. Суд дійшов висновку, що заявниця не довела правдивість викладених у листі тверджень про те, що С. несправедливо ставилася до студентів та їхніх батьків; вимагала від заявниці платню за кожен екзамен і залік, які мав здавати син заявниці; грубила заявниці та кричала на неї; обзивала заявницю аферисткою; виштовхувала її з кабінету; давала вказівки викладачам не приймати екзамени у сина заявниці; під час виборів Президента України не дозволяла студентам брати участь у мітингах на підтримку В. А. Ющенка; що дії С. свідчили про її юридичну безграмотність і перевищення службових повноважень.

12. Суд постановив, що зазначені заяви були розповсюджені публічно, оскільки лист адресувався юридичній особі, а заявниця могла передбачати, що його прочитає більш ніж одна особа. Суд також зазначив, що С. ознайомила з текстом листа у присутності ректора Академії та представників Державної податкової адміністрації.

13. Суд визнав зазначені твердження недостовірними і такими, що порочать честь і гідність, та зобов'язав заявницю спростувати їх шляхом відкликання оскаржуваного листа. Суд також постановив стягнути із заявниці на користь С. 1000 гривень¹ відшкодування моральної шкоди.

14. 14 жовтня 2005 року апеляційний суд Київської області залишив рішення суду першої інстанції без зміни.

15. 25 липня 2006 року Верховний Суд України відмовив заявниці у відкритті касаційного провадження на підставі необґрунтованості скарги.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ПРАКТИКА

A. Конституція України від 28 червня 1996 року

16. У відповідних положеннях Конституції передбачено:

Стаття 32

¹ Приблизно 165 євро.

«<...> Кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації».

Стаття 34

«Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя».

Стаття 40

«Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк».

В. Цивільний кодекс України 1963 року (втратив чинність 1 січня 2004 року)

17. У відповідних положеннях Цивільного кодексу України 1963 року передбачено:

Стаття 7 Захист честі і гідності та ділової репутації

«Громадянин або організація вправі вимагати по суду спростування відомостей, що не відповідають дійсності або викладені неправдиво, які порочать їх честь і гідність чи ділову репутацію або завдають шкоди їх інтересам, якщо той, хто поширив такі відомості, не доведе, що вони відповідають дійсності...»

Громадянин або організація, відносно яких поширені відомості, що не відповідають дійсності і завдають шкоди їх інтересам, честі, гідності або діловій репутації, вправі поряд із спростуванням таких відомостей вимагати відшкодування майнової і моральної (немайнової) шкоди, завданої їх поширенням...»

С. Цивільний кодекс України 2003 року (чинний з 1 січня 2004 року)

18. У відповідних положеннях Цивільного кодексу України 2003 року передбачено:

Стаття 277

Спростування недостовірної інформації

«1. Фізична особа, особисті немайнові права якої порушено внаслідок поширення про неї та (або) членів її сім'ї недостовірної інформації, має право на відповідь, а також на спростування цієї інформації.

<...>

3. Негативна інформація, поширена про особу, вважається недостовірною, якщо особа, яка її поширила, не доведе протилежного.

4. Спростування недостовірної інформації здійснюється особою, яка поширила інформацію...

5. Якщо недостовірна інформація міститься у документі, який прийняла (видала) юридична особа, цей документ має бути відкликаний.

6. Фізична особа, особисті немайнові права якої порушено у друкованих або інших засобах масової інформації, має право на відповідь, а також на спростування недостовірної інформації у тому ж засобі масової інформації в порядку, встановленому законом...

Спростування недостовірної інформації здійснюється незалежно від вини особи, яка її поширила.

7. Спростування недостовірної інформації здійснюється у такий же спосіб, у який вона була поширена».

Стаття 280

Право фізичної особи, особисте немайнове право якої порушено, на відшкодування шкоди

«1. Якщо фізичній особі внаслідок порушення її особистого немайнового права завдано майнової та (або) моральної шкоди, ця шкода підлягає відшкодуванню».

D. Закон України від 2 жовтня 1992 року «Про інформацію»

19. У відповідних положеннях Закону України «Про інформацію» передбачено:

Стаття 47

Відповідальність за порушення законодавства про інформацію

«<...>

Відповідальність за порушення законодавства про інформацію несуть особи, винні у вчиненні таких порушень, як:

<...>

поширення відомостей, що не відповідають дійсності, ганьблять честь і гідність особи...»

Стаття 47¹

Звільнення від відповідальності

«Ніхто не може бути притягнутий до відповідальності за висловлення оціночних суджень.

Оціночними судженнями, за винятком образи чи клепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, зокрема критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, з огляду на характер використання мовних засобів, зокрема вживання гіпербол, алегорій,

сатири. Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості...»

Е. Рішення Конституційного Суду України від 10 квітня 2003 року у справі про поширення відомостей

20. У відповідних положеннях Рішення передбачено:

«<...> Конституційний Суд України встановив:

1. Громадянин С. В. А. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням про офіційне тлумачення положення частини першої статті 7 Цивільного кодексу Української РСР «поширив такі відомості». Практичну необхідність в офіційному тлумаченні заявник обґрунтовує наявністю неоднозначного застосування цього положення судами України...

Суб'єкт права на конституційне звернення зазначає, що його заяву щодо неправомірних дій інспектора державної податкової інспекції м. Полтави до Державної податкової адміністрації у Полтавській області Октябрський районний суд м. Полтави визнав такою, що поширює відомості, які не відповідають дійсності, порочать честь, гідність та ділову репутацію працівника державної податкової інспекції. Своім рішенням суд зобов'язав С. В. А. спростувати заявлені відомості шляхом направлення заяви до відповідного відділу зазначеної адміністрації, а також відшкодувати збитки за заподіяну моральну шкоду цій службовій особі.

Судова колегія в цивільних справах Полтавського обласного суду та Колегія суддів судової палати в цивільних справах Верховного Суду України відмовили у задоволенні касаційної скарги С. В. А. на рішення районного суду м. Полтави. <...>

Конституційний Суд України вважає, що звернення громадян до правоохоронного органу, що містять певні відомості про недодержання законів посадовими або службовими особами, передаються ... не з метою доведення таких відомостей до громадськості чи окремих громадян, а з метою їх перевірки уповноваженими на це законом іншими посадовими особами. Тому такі звернення за змістом частини першої статті 7 Цивільного кодексу не можуть вважатися поширенням відомостей, які порочать честь, гідність чи ділову репутацію або завдають шкоди інтересам посадової чи службової особи правоохоронного органу...

Водночас, наявність у зверненнях до правоохоронного органу завідомо неправдивих відомостей тягне за собою дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність...

Зокрема, статті 173¹, 212¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачають адміністративну відповідальність за поширювання неправдивих чуток, що можуть викликати паніку серед населення або порушення громадського порядку, та за повідомлення завідомо неправдивих відомостей органам реєстрації актів громадянського стану.

Кримінальний кодекс України встановлює кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про підготовку вибуху, підпалу або інших дій, які загрожують загибеллю людей чи іншими тяжкими наслідками (стаття 259), завідомо неправдиве повідомлення суду, прокурору, слідчому або органу дізнання про вчинення злочину (стаття 383) тощо...

Підставою цивільно-правової відповідальності заявника, передбаченої статтею 7 Цивільного кодексу, може бути поширення недостовірної інформації стосовно особистого (сімейного) життя посадової чи службової особи правоохоронного органу як людини і громадянина.

Виходячи з наведеного ... Конституційний Суд України вирішив:

1. Положення частини першої статті 7 Цивільного кодексу ... «поширив такі відомості» в аспекті конституційного звернення треба розуміти так, що викладення у листах, заявах, скаргах до правоохоронного органу відомостей особою, на думку якої посадовими чи службовими особами цього органу при виконанні функціональних обов'язків порушено її право, не може вважатись поширенням відомостей, які порочать честь, гідність чи ділову репутацію або завдають шкоди інтересам цих осіб.

Викладення у листах, заявах, скаргах до правоохоронного органу завідомо неправдивих відомостей тягне за собою відповідальність, передбачену чинним законодавством України.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскарженим...»

Ф. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 року «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи»

21. У відповідних положеннях постанови передбачено:

«<...> 16. Відповідно до статті 40 Конституції України усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади...

Суди повинні мати на увазі, що у випадку, коли особа звертається до зазначених органів із заявою, в якій міститься та чи інша інформація, і в разі, якщо цей орган компетентний перевірити таку інформацію та надати відповідь, проте в ході перевірки інформація не знайшла свого підтвердження, вказана обставина не може сама по собі бути підставою для задоволення позову, оскільки у такому випадку мала місце реалізація особою конституційного права, передбаченого статтею 40 Конституції, а не поширення недостовірної інформації.

У випадку звернення особи із заявою до правоохоронних органів судам слід враховувати висновки, викладені у Рішенні Конституційного Суду України від 10 квітня 2003 року... (Справа про поширення відомостей)...»

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 10 КОНВЕНЦІЇ

22. Заявниця скаржилася, що її право дотримуватися своїх поглядів і поширювати їх було порушено та що її було незаконно покарано судами за критику державного службовця. Вона посилалася на статті 9 та 10 Конвенції.

23. Суд зазначає, що заява повинна розглядатися виключно відповідно до статті 10 Конвенції, в якій передбачено:

«1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію

та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду».

А. Прийнятність

24. Уряд наполягав, що заявниця не може стверджувати, що вона є жертвою порушення статті 10 Конвенції, оскільки втручання в її право на свободу вираження поглядів ґрунтувалося на рішеннях національних судів. Оскільки заявниця не скаржилася на підставі пункту 1 статті 6 Конвенції на те, що оскаржуване судове провадження було несправедливим, та оскільки Суд має обмежену юрисдикцію стосовно оцінки фактів і застосування закону національними судами, Уряд запропонував Судові оголосити заяву несумісною *ratione personae* з положеннями Конвенції.

25. Суд вважає, що заперечення Уряду тісно пов'язане з суттю скарги заявниці на підставі статті 10 Конвенції, таким чином, воно повинно бути долучено до суті справи.

26. Суд також зазначає, що заява не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Він також зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Отже, вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть

1. Доводи сторін

(а) Заявниця

27. Заявниця стверджувала, що відомості, які містилися в листі, який вона надіслала до Державної податкової адміністрації у березні 2005 року, стосувалися актуальних тоді питань корупції та порушень закону в Академії, про які громадськість знала. Вона також стверджувала, що національні суди неправильно встановили обставини справи.

(б) Уряд

28. Уряд стверджував, що втручання у право заявниці на свободу вираження поглядів було законним і обґрунтованим чіткими, доступними та передбачуваними положеннями національного законодавства, а саме — статтями 277 і 280 Цивільного кодексу 2003 року та статтями 151, 30 і 62 Цивільного процесуального кодексу 2004 року.

29. Уряд також стверджував, що втручання переслідувало мету захисту честі, гідності та ділової репутації приватної особи, яка була легітимною у розумінні пункту 2 статті 10 Конвенції. Згідно з доводами Уряду, С. є відомим юристом і провідним науковим діячем України, отже, будь-яка інформація про неї становила гострий громадський інтерес, а її поширення могло мати вплив на формування певної громадської думки з приводу її особистих і професійних якостей.

30. Уряд переконував, що лист містив твердження щодо фактів, правдивість яких заявниця не довела, хоча протягом провадження в національному суді їй було надано таку можливість. Він також стверджував, що заявниця не скаржилася з приводу розміру відшкодування, яке з неї стягнули, та що компетенція суду поширювалася на визначення інших заходів, необхідних для виправлення ситуації, включаючи зобов'язання заявниці спростувати свої твердження шляхом відкликання оскаржуваного листа. Отже, Уряд заявляв, що втручання було необхідним у демократичному суспільстві та пропорційним.

2. Оцінка Суду

(а) Чи було втручання у право на свободу вираження поглядів

31. Суд вважає, що рішення судів, якими заявницю було зобов'язано спростувати свої твердження та сплатити відшкодування, становили втручання в її право на свободу вираження поглядів.

32. Суд повторює, що його завдання у здійсненні наглядових функцій відповідно до статті 10 Конвенції полягає у тому, щоб розглядати втручання у світлі справи в цілому та, зокрема, встановити, чи є підстави, наведені національними органами на його обґрунтування, належними та достатніми (див., серед багатьох інших джерел, рішення у справі «*Fressoz і Руар проти Франції*» (*Fressoz and Roire v. France*) [ВП], заява № 29183/95, п. 45, *ECHR* 1999-I). Це неминуче призводить до перевірки рішень, ухвалених судами на національному рівні, незалежно від того, чи подано скарги щодо дотримання судами процесуальних гарантій відповідно до статті 6 Конвенції. Отже, Суд відхиляє заперечення Уряду стосовно статусу заявниці як потерпілої.

33. Тепер Суд розгляне, чи було втручання обґрунтоване відповідно до пункту 2 статті 10 Конвенції.

(b) Чи було втручання встановлене законом

34. Суд зазначає, що першою та найважливішою вимогою статті 10 Конвенції є те, що будь-яке втручання державного органу у здійснення свободи вираження поглядів повинно бути законним: перше речення другого пункту, по суті, передбачає, що будь-яке обмеження вираження поглядів повинно бути «встановлене законом». Для дотримання цієї вимоги втручання не просто повинно ґрунтуватися на національному законодавстві, саме законодавство повинно відповідати певним умовам «якості». Зокрема, норма не може вважатися законом до того часу, поки її не буде сформульовано з достатньою точністю для того, щоб надати громадянину можливість регулювати свою поведінку: він повинен бути здатен — за потреби, за відповідної консультації — передбачати тією мірою, що є розумною за відповідних обставин, наслідки, які може потягнути за собою його дія (див., наприклад, рішення у справі *«Ліндон, Очаковський, Лоран і Жюлі проти Франції»* (*London, Otchakovsky, Laurens and July v. France*) [ВП], заяви № 21279/02 та 36448/02, п. 41, *ECHR* 2007-XI).

35. Рівень точності значною мірою залежить від змісту норми, про яку йдеться, сфери її регулювання і кількості та статусу тих, кому вона адресується (див. рішення від 28 березня 1990 року у справі *«Гроппера радіо АГ» та інші проти Швейцарії»* (*Groppera Radio AG and Others v. Switzerland*), п. 68, Series A, № 173). Поняття передбачуваності стосується не тільки поведінки, наслідки якої заявник повинен мати можливість обґрунтовано передбачати, а й «формальностей, умов, обмежень або санкцій», які можуть поширюватися на таку поведінку, якщо буде встановлено, що вона порушує національне законодавство (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі *«Кафкаріс проти Кіпру»* (*Kafkaris v. Cyprus*) [ВП], заява № 21906/04, п. 140, *ECHR* 2008-...).

36. Суд зауважує, що втручання у цій справі мало підґрунтя у національному законі, зокрема, воно ґрунтувалося на статтях 277 та 280 Цивільного кодексу. Суд не має сумніву за цих обставин, що закон був достатньою мірою доступним. Проте Суд зазначає, що норми Закону, які стосувалися поняття поширення інформації, було викладено у неточних виразах, а його тлумачення та застосування залежали від практики.

37. У цьому контексті Суд зауважує, що згідно з рішенням Конституційного Суду від 10 квітня 2003 року звернення до правоохоронного органу про порушення прав особи посадовими особами цього органу при виконанні ними своїх службових обов'язків не може вважатись поширенням відомостей, які порочать честь, гідність чи ділову репутацію (див. вищезазначений пункт 20). Хоча Конституційний Суд дійшов такого висновку у контексті тлумачення положень Цивільного

кодексу 1963 року (стаття 7), який втратив чинність до того, як відбулися оскаржувані події, заявниця могла обґрунтовано сподіватися, що цей висновок так само буде застосовний і до «нового» Цивільного кодексу 2003 року, який застосовувався у її справі (див. вищезазначені пункти 17 і 18). Така правова позиція підтверджується постановою Пленуму Верховного Суду від 27 лютого 2009 року (див. вищезазначений пункт 21).

38. Оскільки національні суди мають кращі можливості для тлумачення і застосування норм матеріального та процесуального права (див., серед багатьох інших джерел, рішення від 22 квітня 1992 року у справі «Відаль проти Бельгії» (*Vidal v. Belgium*), п. 32, Series A, № 235-B), питання застосування відповідних положень Цивільного кодексу 2003 року у світлі рішення Конституційного Суду мало бути визначено національними судами, які розглядали справу заявниці. Проте у цій справі суди взагалі не звернули увагу на це питання, незважаючи на окремі доводи заявниці з цього приводу.

39. У світлі зазначеного вище Суд вважає, що заявниця не могла передбачати тією мірою, яка була б розумною за тих обставин, наслідки подання скарги щодо С. до органу вищого рівня, якому підпорядковувалася остання. Хоча ці міркування вже самі по собі можуть бути підставою для висновку про порушення статті 10 Конвенції, Суд зазначає, що ще залишаються певні елементи справи, які вимагають від нього продовжити її розгляд і перейти до питання щодо того, чи переслідувало втручання одну або більше легітимних цілей і чи було «необхідним у демократичному суспільстві» (див. рішення від 26 квітня 1979 року у справі «Санді Таймз» проти Сполученого Королівства (№1)) (*Sunday Times v. the United Kingdom (№ 1)*), п. 62, Series A, № 30).

(с) Чи переслідувало втручання легітимну мету та чи було «необхідним у демократичному суспільстві»

40. Суд зазначає, що втручання переслідувало легітимну мету, якою був захист репутації та прав інших осіб, а саме С. Твердження у листі заявниці включали звинувачення у зловживанні посадовим становищем і неетичній поведінці С., яка на той час була одним із керівників державного навчального закладу і, таким чином, належала до категорії державних службовців, та здебільшого стосувалися її професійної діяльності.

41. У зв'язку з цим Суд у кількох справах зазначав, що може виникнути необхідність захисту державних службовців від агресивних, образливих і дискредитуючих нападів, які розраховані на те, щоб чинити на них вплив при виконанні ними своїх обов'язків і підірвати довіру громадськості до них і до посади, яку вони обіймають (див. рішення у справі «Яновські проти Польщі» (*Janowski v. Poland*) [ВП],

заява № 25716/94, п. 33, *ECHR* 1999?I). Ступінь захисту, який може вважатися необхідним, залежить від конкретних обставин справи.

42. У справі, яка розглядається, заявниця надіслала свою скаргу щодо С. до державного органу, підлеглою якого остання була, приватним листом і не оприлюднювала його. Отже, вимоги захисту за статтею 10 Конвенції необхідно оцінювати не у відношенні інтересів свободи преси або відкритого обговорення питань, які становлять гострий громадський інтерес, а швидше у відношенні права заявниці повідомляти про порушення у діях посадової особи органу, компетентному розглядати такі скарги (див. рішення від 5 жовтня 2006 року у справі «Захаров проти Росії» (*Zakharov v. Russia*), заява № 14881/03, п. 23, та рішення від 18 грудня 2008 року у справі «Казаків проти Росії» (*Kazakov v. Russia*), заява № 1758/02, п. 28). У цьому контексті Суд повторює, що одним із принципів верховенства права є те, що громадяни повинні мати можливість повідомляти компетентних посадових осіб держави про поведінку державних службовців, яка їм видається неправомірною або незаконною (див. п. 26 наведеного вище рішення у справі «Захаров проти Росії» (*Zakharov v. Russia*) та п. 28 наведеного вище рішення у справі «Казаків проти Росії» (*Kazakov v. Russia*)).

43. Суд зазначає, що заявниця надіслала свого листа, перш за все, з метою перевірки компетентними органами незаконного — на її думку — поведінки деяких державних службовців. Зокрема, заявниця надіслала свою скаргу до державного органу, відповідального за контроль за діяльністю Академії та її працівників, і просила вивчити питання. Ніщо не свідчить про те, що заявниця не діяла в рамках, установлених законом для подання подібних скарг.

44. Крім того, заявниця у своєму листі не вдавалася до образливих, брутальних або нестриманих висловлювань, хоча у ньому дійсно містилися деякі емоційні вислови, які наближалися до перебільшення або провокації,— такі як, наприклад, твердження, що С. «кожного дня змінює ексклюзивні імпорتنі вбрання та діаманти» (див. вищезазначений пункт 6).

45. Суд також зазначає, що лист не ставив під загрозу громадську довіру до посадових осіб Академії, оскільки його зміст не став відомим загалу, у справі не брала участь преса, а також не було будь-якої іншої форми публічного розголосу. В цілому можна обґрунтовано стверджувати, що скарга заявниці не виходила за межі прийнятної критики, особливо, оскільки ці межі за певних обставин можуть бути ширшими стосовно державних службовців порівняно з приватними особами (див. рішення у справі «Лешнік проти Словаччини» (*Lesnik v. Slovakia*), заява № 35640/97, п. 53, *ECHR* 2003-IV, та рішення від 20 квітня 2006 року у справі «Райчінов проти Болгарії» (*Raichinov v. Bulgaria*), заява № 47579/99, п. 48).

46. Суд також зауважує, що, хоча у листі заявниці містилися серйозні твердження про факти корупції, незаконної розтрата державних коштів та інших зловживань посадовим становищем, відповідальність за які покладалася на посадових осіб Академії, у ньому також були твердження, які аргументовано можна назвати оціночними судженнями. Зокрема, це були твердження, що проректор Академії несправедливо поводитися зі студентами та їхніми батьками та була юридично некомпетентною (див., *mutatis mutandis*, рішення від 27 травня 2004 року у справі «*Vīdes Aīzсарdzības Клубс* проти Латвії» (*Vīdes Aīzсарdzības Klubs v. Latvia*), заява № 57829/00, п. 46). Незважаючи на те, що відповідно до статті 47¹ Закону України «Про інформацію» оціночні судження не підлягають доведенню їх правдивості (див. вищезазначений пункт 19), суди поклали на заявницю відповідальність за те, що вона не довела правдивість своїх тверджень, хоча й не проаналізували, чи могли зазначені твердження бути оціночними судженнями.

47. У зв'язку з цим Суд повторює, що вимогу доведення правдивості оціночного судження виконати неможливо, отже, ця вимога порушує свободу вираження думки як таку, а вона є основною складовою права, гарантованого статтею 10 Конвенції (див., серед інших джерел, рішення від 29 травня 2005 року у справі «*Українська прес-група* проти України» (*Ukrainian Media Group v. Ukraine*), заява № 72713/01, п. 41).

48. За цих обставин Суд доходить висновку, що притягнення заявниці до цивільної відповідальності за подання до державного органу скарги щодо стверджуваних порушень з боку посадової особи держави було непропорційним цілі, яка переслідувалася, а саме — захисту репутації та прав відповідної посадової особи. Таким чином, було порушення статті 10 Конвенції.

II. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

49. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

50. Заявниця не подала вимог щодо справедливої сатисфакції згідно з вказівками Суду. Таким чином, Суд вважає, що немає підстав присуджувати їй будь-яку суму у цьому відношенні.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Вирішує* приєднати до розгляду заяви по суті розгляд заперечень Уряду стосовно статусу заявниці як потерпілої та відхиляє їх.
2. *Оголошує* заяву прийнятною.
3. *Постановляє*, що було порушення статті 10 Конвенції.

Вчинено англійською мовою і повідомлено письмово 31 березня 2011 року відповідно до пунктів 2 та 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК
(Claudia Westerdiek)
Секретар

Дін ШПІЛЬМАНН
(Dean Spielmann)
Голова